

Zrównoważony paradygmat kształcenia w szkole wyższej w kontekście sprawozdawczości zintegrowanej – z perspektywy nauczyciela akademickiego

KATARZYNA CHŁAPEK *, *SYLWIA KRAJEWSKA* **, *KRZYSZTOF JONAS* ***

Streszczenie

Raportowanie zintegrowane to złożony proces tworzenia i prezentacji informacji o działalności jednostki gospodarczej znacznie przekraczający tradycyjne ramy sprawozdawczości finansowej. Trudności w przygotowywaniu informacji niefinansowych oraz zapewnienie wysokiej ich jakości implikują zmiany w modelu nauczania. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie opinii nauczycieli akademickich na temat treści i stosowanych metod nauczania w kontekście ich dostosowania do wymogów raportowania zintegrowanego. Zdaniem autorów tylko połączenie umiejętności twardych i miękkich w nauczaniu rachunkowości umożliwi dalszy rozwój sprawozdawczości zintegrowanej. Podstawowe metody badawcze użyte do weryfikacji tej hipotezy to ankietowe badania własne oraz studia literaturowe oraz przy formułowaniu wniosków metody dedukcji i syntezy. Przeprowadzone badania wskazują na konieczną modyfikację nauczania rachunkowości dla dostosowania się do wymogów rynkowych.

Słowa kluczowe: raportowanie zintegrowane, nauczanie rachunkowości, informacje niefinansowe.

Abstract

A balanced paradigm of higher education in the context of integrated reporting – academic teachers' perspective

Integrated reporting is a complex process of creating and presenting information about an enterprise's activities that significantly exceeds the traditional financial reporting framework. Difficulties in the preparation of non-financial information and ensuring its high quality imply changes in the teaching model. The aim of this study is to examine the opinion of academic teachers on the content and teaching methods used in the context of their adaptation to integrated reporting requirements. According to the authors, only the combination of hard and soft skills in accounting teaching will allow further development of integrated reporting. The basic research methods used to verify this hypothesis are surveys and literature studies, as well as formulating conclusions on the basis of the deduction and synthesis methods. The conducted research indicates the need for modification of accounting education to adapt it to market requirements.

Keywords: integrated reporting, accounting teaching, non-financial information.

---

* Dr Katarzyna Chłapek, adiunkt, Katedra Rachunkowości Finansowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ORCID: 0000-0002-9052-1605, katarzyna.chlapek@uek.krakow.pl

** Dr Sylwia Krajewska, adiunkt, Katedra Rachunkowości Finansowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ORCID: 0000-0002-4103-3904, sylwia.krajewska@uek.krakow.pl

*** Dr Krzysztof Jonas, adiunkt, Katedra Rachunkowości Finansowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, ORCID: 0000-0001-6049-9948, krzysztof.jonas@uek.krakow.pl

Wprowadzenie

Sprawozdawczość zintegrowana stanowi bieżącą i najbardziej aktualną odpowiedź na potrzeby zgłaszane zarówno przez odbiorców informacji dostarczanych przez system rachunkowości, jak i na analizę prezentowanych przez jednostki raportów, ich różnorodność zarówno co do formy, jak i zakresu. Połączenie informacji finansowych, ujętych w sprawozdaniu finansowym z odrębnie prezentowanym sprawozdaniem z działalności zarządu oraz innymi informacjami niefinansowymi, zawartymi w różnego rodzaju raportach tematycznych, umożliwia przekazanie odbiorcom wszechstronnego, wiarygodnego, jasnego i porównywalnego obrazu efektów całokształtu prowadzonej działalności jednostki. W ten sposób mogą zostać zaspokojone oczekiwania interesariuszy wobec jednostki za podejmowane działania i wpływ na otoczenie (Eljasiak, 2011, s. 100). Raportowanie zintegrowane jest bardzo złożonym i wielopłaszczyznowym procesem zbierania, przetwarzania i prezentowania informacji o działalności jednostki gospodarczej, co wpływa na niedoskonałość terminologii, dużą objętość sprawozdań i pracochłonność ich przygotowywania oraz trudności w zapewnieniu wysokiej jakości danych niefinansowych. Zakres raportowania niefinansowego wykracza poza mierzalne, sprawdzalne i porównywalne prezentacje danych finansowych i, jak zawsze w przypadku analiz jakościowych, zawiera pytanie o ich istotność, rzetelność i obiektywizm (Krajewska, Chłapek, 2018, s. 354). Ograniczenia i wady raportowania zintegrowanego implikują obszary i zadania mające na celu ich zmniejszenie bądź wyeliminowanie. Kluczowe w tym zakresie wydają się być zmiany w modelach nauczania i uczenia się, ponieważ ich skuteczność i kompleksowość daje szansę rozwoju i użyteczności raportów zintegrowanych dla szerokiego grona interesariuszy. Zmiany te są niezbędne w obliczu pojawiających się zarzutów wobec sprawozdań zintegrowanych (Walińska i in., s. 125–128).

Przedstawione w artykule badanie ma na celu poznanie opinii nauczycieli akademickich na temat treści oraz metod nauczania zagadnień z zakresu raportowania zintegrowanego. Ponadto przeprowadzona analiza może stanowić rekomendację do podniesienia rangi kompetencji miękkich, niezbędnych w realizacji wyzwań związanych z przygotowaniem i prezentacją danych niefinansowych. Główna hipoteza opracowania zawiera stwierdzenie, że tylko zrównoważony paradygmat nauczania i uczenia się, uwzględniający kształtowanie umiejętności twardych i miękkich, umożliwi dalszy rozwój sprawozdawczości zintegrowanej. Pomocniczo sformułowano hipotezę o przygotowaniu uczelni wyższych do kształcenia studentów w zakresie sprawozdawczości zintegrowanej. Podstawowe metody badawcze zastosowane do weryfikacji hipotezy to badania własne, w których wykorzystano kwestionariusz ankiety oraz studia literaturowe, a przy formułowaniu wniosków – metody dedukcji i syntezy.

1. Raportowanie zintegrowane – istota, elementy, korzyści i wyzwania

Prezentacja sprawozdań w sposób zintegrowany ma na celu przedstawienie, w sposób przystępny, informacji o działalności i dokonaniach jednostki, stanowi również najnowsze podejście do sprawozdawczości korporacyjnej ponadto jest szeroko omawianym zagadnieniem w literaturze przedmiotu, zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej (Krasodomska, 2015). Zintegrowane raportowanie postrzegane jest obecnie jako wyzwanie do zintegrowanego myślenia, planowania i raportowania o dokonaniach jednostek, co ma w perspektywie znaleźć odzwierciedlenie w zwiększeniu ich wyników finansowych, a w konsekwencji wzrostu wartości. Na arenie międzynarodowej powstają również propozycje transformacji zintegrowanej sprawozdawczości w zintegrowane zarządzanie informacją, co jest zamiarem kontynuacji ewolucji raportowania o dokonaniach jednostki oraz odzwierciedla kolejne wyzwania dla systemu rachunkowości (Kraten, 2017, s. 6–9).

Zgodnie w zaproponowaną przez IIRC ogólną strukturą raportu zintegrowanego, ma on się składać z ośmiu elementów, związanych ze sobą i niewykluczających się nawzajem. Są to: przegląd organizacji i środowisko zewnętrzne, zarządzanie, szanse i ryzyka, strategia i alokacja zasobów, model biznesowy, wyniki, perspektywy na przyszłość oraz podstawy sporządzania i prezentacji.

Zintegrowane raportowanie różni się od tradycyjnej sprawozdawczości nie tylko formą, ale i sposobem podejścia. Główne zasady tej nowej koncepcji to: skupienie się na przyszłości i czynnikach strategicznych, podkreślenie powiązań pomiędzy prezentowanymi informacjami, prezentacja relacji pomiędzy zainteresowanymi stronami, skupienie się na kluczowych wielkościach, zwięzłość narracji, niezawodność i kompleksowość oraz spójność i porównywalność. Takie holistyczne podejście do sprawozdawczości wiąże się z wieloma korzyściami, ale implikuje również liczne ograniczenia.

Do korzyści wynikających z zaprezentowanej przez IIRC struktury zalicza się: wysoki stopień transparentności, możliwość ujawnienia sposobu zarządzania wszystkimi rodzajami kapitału, zintegrowane podejście do biznesu, koncentrację uwagi odbiorcy na przeszłości w odniesieniu do przyszłości zawartej w opisanej strategii, wskazanie na zwięzłość i istotność prezentowanych informacji (Bek-Gaik, 2015, s. 486). Dokonując oceny zawartości IR, wskazuje się na uporządkowanie treści w sposób logiczny wraz z powiązaniem w spójną całość najbardziej istotnych informacji finansowych i niefinansowych. Z drugiej strony trzeba mieć świadomość występujących ograniczeń zintegrowanego raportowania (Niemiec, 2017, s. 12):

- niedoskonałość terminologii;
- konieczność prezentowania „wrażliwych danych”;
- ewentualny „szum” informacyjny wynikający z tego, że informacje prezentowane dla różnych interesariuszy przedstawiane są łącznie;
- trudności w zapewnieniu porównywalności danych niefinansowych w czasie i pomiędzy jednostkami gospodarczymi;

- duża objętość sprawozdań i pracochłonność ich przygotowywania;
- trudności związane z zapewnieniem wysokiej jakości danych niefinansowych i ich audytu.

Ograniczenia te stanowią podstawę do dalszych analiz oraz wyzwania w obszarze kształtowania umiejętności i kompetencji studentów.

Kluczowa kategoria zintegrowanego raportowania to dane niefinansowe, które są informacjami z pogranicza finansów i innych obszarów działalności przedsiębiorstwa. W efekcie za raport zintegrowany odpowiedzialny jest nie tylko dział księgowości, ale i inne komórki przedsiębiorstwa. Oznacza to potrzebę rozwijania kompetencji miękkich pracowników działów księgowych oraz tworzenia interdyscyplinarnych zespołów, które przyczynią się do praktycznego wdrożenia postulowanej przez IIRC idei: *Better reporting, not more reporting*.

2. Twardy i miękki paradygmat a zintegrowane raportowanie

Rosnące wymagania otoczenia gospodarczego i społecznego wobec uczelni wyższych sprawiają, że również od nauczycieli akademickich oczekuje się coraz bardziej wyspecjalizowanych umiejętności zawodowych, m.in. w związku z paradygmatyczną zmianą przechodzenia od nauczania do uczenia się (*the shift from teaching to learning*). Pojęcie paradygmatu, które może przyjmować różne znaczenia pojawia się w wielu dziedzinach naukowych. W *Słowniku języka polskiego* paradygmat został zdefiniowany jako przyjęty sposób widzenia rzeczywistości w danej dziedzinie, doktrynie¹. Twórcą pojęcia „paradygmatu” jest T.S. Kuhn, który uważa go za ideę każdej nauki, czyli podzielany przez naukowców zbiór przekonania, metod, wartości i technik w obszarze danej dziedziny wiedzy, akceptowanych przez dowolną społeczność badaczy w dowolnym czasie. Paradygmaty, generując kwestie do naukowego zbadania, wpływają na postęp w nauce (Kuhn, 1962).

Zgodnie z koncepcją Kuhna można wyodrębnić dwa znaczenia paradygmatu. W pierwszym paradygmat ma wymiar społeczny, wskazuje na interdyscyplinarny oraz kooperacyjny charakter wiedzy. W drugim znaczeniu (wąskim) ma charakter wzorca i oznacza konkretny sposób rozwiązywania problemu, który zastosowany w postaci modeli czy przykładów, może stać się regułą (Furman, 2009)². Dotychczasowy edukacyjny paradygmat nauczania kierowanego (*the instruction paradigm*), którego celem był transfer wiedzy od nauczyciela do studenta zostaje powoli zastępowany przez paradygmat uczenia się (*the learning paradigm*), który kładzie nacisk na stymulowanie odkrywania i konstruowania wiedzy przez samego studenta, w myśl idei *student-centered learning* (SCL). Zadaniem nauczyciela akademickiego w tym przypadku jest projektowanie metod i środowiska uczenia się oraz stałe wzmocnianie tego procesu (Maciejowska, Sajdak-Burska, 2018, s. 118).

¹ www.sjp.pwn.pl.

² Szerzej na temat pojęcia paradygmatu, a szczególnie paradygmatu w rachunkowości I. Kumor (2016).

Zintegrowane raportowanie jest procesem skomplikowanym i wieloaspektowym, angażującym znaczne zasoby ludzkie i finansowe, a więc można powiedzieć, że jest projektem, którego końcowy sukces zależy z pewnością od wiedzy i profesjonalizmu kierownika i członków zespołu, ale w znacznie większym stopniu od umiejętności menedżerskich i interpersonalnych. Zakładając określenie zintegrowanego raportowania swego rodzaju „projektem” możemy porównać przejście od tradycyjnej sprawozdawczości do zintegrowanego raportowania z przejściem od „twardego” do „miękkiego” paradygmatu w zarządzaniu projektami (Dobosz, 2015, s. 10). „Twardy” paradygmat powszechnie kojarzony jest z takimi określeniami jak pozytywizm, redukcjonizm, ilość, obiektywizm i racjonalizm. Kierownik projektu realizowanego w tym paradygmacie postrzegany jest jako ekspert w danej dziedzinie, a sam kładzie nacisk na strukturę, kontrolę i skuteczność, łatwość w zdefiniowaniu celów oraz niska potrzeba partycypacji interesariuszy projektu. Z kolei „miękki” paradygmat opisywany jest takimi określeniami jak interpretywizm, holizm, jakość, subiektywizm i kontekstualność. Kierownik projektu postrzegany jest jako facylitator, a cechy projektu to efektywność, uczenie się, odkrywanie nowego, trudność w zdefiniowaniu celów, nacisk na procesy społeczne oraz wysoka potrzeba partycypacji interesariuszy projektu. Są one równie istotne w zintegrowanym raportowaniu, które jest złożone, realizowane przez interdyscyplinarne zespoły i na etapie wdrożenia dla wielu jednostek bardzo skomplikowane. W związku z tym „twardy” paradygmat przestał być wystarczającym podejściem w sprawozdawczości i wyraźnie wzrasta ranga i znaczenie kompetencji „miękkich”.

Koncepcja nauczania skoncentrowana na studencie (SCL) może być szczególnie istotna w rozwoju kompetencji miękkich. Ukierunkowanie procesu dydaktycznego na indywidualne potrzeby i możliwości studentów w celu ich zaktywizowania, poprzez zaangażowanie w budowanie własnej wiedzy, przyczyni się do rozwoju paradygmatu uczenia się i holistycznego przygotowania studenta do wejścia na rynek pracy. Jest to szczególnie ważne, gdyż jak wynika z badań P. Kabalskiego nad profilem osobowości studentów rachunkowości dominujący jest typ konwencjonalny. Oznacza to, że do zawodu księgowego trafiają ludzie wyposażeni w wiedzę i umiejętności, które można określić jako „twarde” jednakże z deficytem umiejętności „miękkich” (Kabalski, 2017).

3. Umiejętności i kompetencje istotne w przygotowywaniu raportów zintegrowanych

W literaturze przedmiotu określenia umiejętności i kompetencje są bardzo często używane zamiennie. Rzeczywiście kategorie te są ze sobą ściśle powiązane, warto jednak zwrócić uwagę na pewne istotne różnice.

Umiejętności nabywamy w trakcie naszego rozwoju, ucząc się i poznając nowe rzeczy. Są one względnie niezależne od naszych emocji czy przekonań, choć są mocno związane z talentem i predyspozycjami do konkretnych działań. Oznacza to, że każdy człowiek, wydatkując określoną ilość energii i czasu na naukę może zdobyć określone umiejętności, choć nie każdy będzie te umiejętności miał rozwinięte na tym samym poziomie. Umiejętności są więc czymś, czego można się nauczyć.

Kompetencje natomiast będą cechami związanymi ze sposobem myślenia, tworzenia relacji oraz działaniem w określony sposób, który wpływa na funkcjonowanie człowieka w jego życiu zawodowym; mają na nie wpływ motywacja, przekonania, doświadczenie i zdolności, a także emocjonalność. Kompetencje nie są stałe, co oznacza, że można w drodze rozwoju i treningu wpływać na nie i je udoskonalać, są więc czymś, co można rozwijać³.

Taka interpretacja umiejętności i kompetencji jest bardzo ważną informacją i drogowskazem dla uczelni wyższych w procesie kształcenia studentów. W definicji pojęcia „studiowanie” wielu autorów zaznacza przede wszystkim konieczność samodzielności. Studiowanie określane jest jako wyższa forma uczenia się, w której zasadniczą rolę odgrywa samodzielność intelektualna. Wymaga to kształtowania u studentów wyjątkowych właściwości umysłowych, stopniowego wdrażania ich do samodzielnego poszukiwania, a także – wyzwalania odpowiedniej motywacji i aspiracji (Bereźnicki, 1998, s. 96). Końcowym efektem tych działań powinien być absolwent, który posiada umiejętność niezależnego działania, samokształcenia, kierowania własną przyszłością oraz którego wyróżnia radość uczenia się. Osiągnięcie takiego efektu jest wynikiem złożonego i czasochłonnego procesu, ale warunkuje budowanie społeczeństwa uczącego się przez całe życie, co wydaje się szczególnie ważne i wartościowe w dobie szybkich zmian technologicznych, gospodarczych i społecznych (Drumlak, 2011, s. 33), a także w kontekście społecznego zapotrzebowania na postawy przedsiębiorcze. Kluczowym ogniwem w tym procesie są dobrze przygotowani, zmotywowani i otwarci na nowe rozwiązania nauczyciele akademicki, których predyspozycje osobiste, wiedza i kompetencje społeczne, w połączeniu z dobrze przygotowanym i elastycznym programem nauczania są dla absolwenta szansą na konkurencyjnym i wymagającym rynku pracy. W tym aspekcie tak ważne staje się podniesienie rangi kompetencji miękkich w szkolnictwie wyższym. Malezyjski Instytut Szkolnictwa Wyższego interpretuje umiejętności miękkie jako umiejętności nieakademickie, takie jak: komunikatywność, krytyczne myślenie i rozwiązywanie problemów, praca zespołowa, uczenie się przez całe życie i zarządzanie informacją, przedsiębiorczość, moralność etyczna i zawodowa oraz przywództwo – jednocześnie postuluje ich włączenie do programu nauczania w szkołach wyższych (Tang Keow Ngang i in., 2015).

Według B. Schulza (2008) podstawowe umiejętności miękkie, których brakuje większości absolwentom szkół wyższych, to:

- 1) umiejętności komunikacyjne interpretowane w aspekcie znajomości języka, zachowań (samoocena, etykieta, kultura), konwersacji (dialektyka, dialog, dyskusja, słuchanie) i prezentacji (retoryka, organizacja, media);
- 2) krytyczne i uporządkowane myślenie bardzo ważne w rozwiązywaniu problemów. Szczególnie w dzisiejszym informacyjnym społeczeństwie bardzo ważne jest, aby krytycznie filtrować nieskończone strumienie nadchodzących danych, analizować je i podejmować na tej podstawie efektywne decyzje;

³ <http://www.psychologia.biz.pl/kompetencje-a-umiejtnosci/>.

- 3) kreatywność, która czasem niesłusznie jest przypisywana artystom, podczas gdy jest równie ważna w nauce i biznesie. Trzeba odrzucić konwencjonalne zasady i ograniczenia oraz przestać myśleć schematycznie. Burza mózgów i mapowanie umysłu są dobrze znanymi aplikacjami kreatywności w świecie biznesu.

Celem każdej uczelni wyższej jest absolwent, który nie tylko jest ekspertem w danej dziedzinie, ale również człowiekiem o dojrzałej i zrównoważonej osobowości, kształtowanej przez kompetencje miękkie. Pierwszym krokiem w realizacji tego celu jest zwiększenie wśród studentów świadomości znaczenia umiejętności miękkich oraz przedstawienie konsekwencji braku działań w tym zakresie. Studentów można zachęcać do doskonalenia własnych umiejętności np. poprzez: czytanie książek, uczęszczanie na kursy i szkolenia, członkostwo w klubach i towarzystwach, aby poszerzać horyzonty, dyskutować i debatować. Formalne podejście do problemu polegałoby na włączeniu do programu nauczania przedmiotów z zakresu kompetencji miękkich. Na poziomie licencyjnym można rozpocząć ich kształtowanie od badań podstawowych oraz prezentacji ich przebiegu i rezultatów na forum grupy. Na poziomie magisterskim można zaproponować kształtowanie umiejętności menedżerskich, w tym na przykład umiejętności komunikacyjnych wraz z zarządzaniem czasem, rozwiązywaniem konfliktów oraz uznanie kwestii kulturowych. Obecnie programy nauczania są tak przeładowane wiedzą – kompetencjami twardymi, że trudne jest formalne i organizacyjne wprowadzanie tych zmian. Pozostaje oferowanie treningu umiejętności miękkich poprzez włączenie ich w nauczanie umiejętności twardych. W tabeli 1 zaprezentowano aspekty nowoczesnego modelu nauczania i uczenia się w odniesieniu do podejścia tradycyjnego.

Tabela 1. Tradycyjny i nowoczesny model nauczania i uczenia się

Model nauczania	Tradycyjny model nauczania i uczenia się	Nowoczesny model nauczania i uczenia się
Edukacyjny paradygmat	Nauczanie kierowane (<i>the instruction paradigm</i>)	Uczenie się (<i>the learning paradigm</i>)
Istota	Wiedza, realizacja programu	Potrzeby, zainteresowania
Cel	Przekazanie wiedzy	Umiejętności, wszechstronny rozwój, wiedza środkiem do celu
Charakterystyczne metody nauczania	Dominuje wykład, ćwiczenia, tradycyjne konsultacje	Dyskusja, burza mózgów, <i>case study</i> , praca w zespołach, tutoring, praca z projektami, spotkania z praktykami
Efekt	Rozwinięty aspekt poznawczy kompetencji, wiedza	Rozwinięte wszystkie aspekty kompetencji Wiedza, zachowania i umiejętności, postawy
Odbiorcy	Nauczanie masowe	Nauczanie spersonalizowane

Rozwój kompetencji miękkich studenta warto rozpocząć od zmian w metodach nauczania i wprowadzenia nowoczesnych metod aktywizujących. Ich wykorzystanie stanowić może kluczowe działanie w rozwoju kompetencji miękkich i przygotowaniu studentów do sporządzania raportów zintegrowanych. Na podstawie wyników badań dotyczących metod nauczania wykorzystywanych na zajęciach z zakresu rachunkowości można stwierdzić, że najczęściej funkcjonujący jest model tradycyjny, w którym jako metoda nauczania dominuje wykład, pomimo stosowanego podziału zajęć na wykład i ćwiczenia (Krajewska, 2018, s. 266).

W dążeniu do sprostania wymaganiom otoczenia wobec jakości wykonywania zawodów księgowych, opracowane zostały Międzynarodowe Standardy Edukacyjne (MSE), stanowiące wzorce „dobrych praktyk” edukacyjnych w zakresie rachunkowości – szczególnie interesujący wydaje się być MSE 4. Standard ten określa obszary kompetencji i efekty kształcenia w zakresie wartości, etyki i postaw zawodowych, których wymaga się od kandydatów na zawodowych księgowych. Umiejętności miękkie wydają się być szczególnie cenne w kształtowaniu zalecanych postaw samodzielności, dociekliwości, zawodowego sceptycyzmu i właściwego obiektywnego i racjonalnego osądu.

Tabela 2. Efekty kształcenia w zakresie wartości, etyki i postaw zawodowych według MSE 4

Obszar kompetencji (poziom zaufania)	Efekty kształcenia
Zawodowy sceptycyzm i zawodowy osąd (średniozaawansowany)	Stosowanie dociekliwego podejścia w celu przeprowadzenia krytycznej oceny informacji finansowych oraz innych istotnych danych Identyfikacja i ocena racjonalnych, alternatywnych rozwiązań w celu uzyskania uzasadnionych wniosków opartych na wszystkich istotnych faktach i okolicznościach
Zasady etyczne (średniozaawansowany)	Wyjaśnianie istoty etyki Wyjaśnianie korzyści i negatywnych aspektów podejścia do etyki opartego na zasadach i na przepisach Identyfikacja problemów etycznych i ustalenie, kiedy zasady etyczne mają zastosowanie Analiza alternatywnych przebiegów zdarzeń i ustalenie ich konsekwencji etycznych Stosowanie fundamentalnych etycznych zasad uczciwości, obiektywizmu, zawodowych kompetencji i należytej staranności, poufności oraz etycznego zachowania wobec dylematów etycznych i znalezienie odpowiedniego podejścia Stosowanie właściwych wymagań etycznych w odniesieniu do zachowania etycznego zgodnie ze standardami
Działanie na rzecz interesu publicznego (średniozaawansowany)	Wyjaśnianie roli etyki dla zawodu oraz w kontekście koncepcji odpowiedzialności społecznej Wyjaśnianie znaczenia etyki dla biznesu i prawidłowego ładu organizacyjnego

Ciąg dalszy tabeli 2

Obszar kompetencji (poziom zaufania)	Efekty kształcenia
	Dokonywanie analizy wzajemnego powiązania etyki i prawa, w tym wzajemnych powiązań między przepisami prawa, regulacjami i interesem publicznym
	Analiza skutków nieetycznego zachowania dla danej osoby, zawodu i ogółu społeczeństwa

Źródło: [www.skwp.pl/Miedzynarodowe,Standardy,Edukacyjne,1-8\(zaktualizowane\),13827.html](http://www.skwp.pl/Miedzynarodowe,Standardy,Edukacyjne,1-8(zaktualizowane),13827.html).

Z perspektywy raportowania zintegrowanego, które oparte jest na koncepcji sześciu kapitałów: finansowym, produkcyjnym, intelektualnym, społecznym i relacyjnym, ludzkim, a także naturalnym (Śniezek i in., 2018, s. 121), przedstawiona problematyka kompetencji miękkich bezpośrednio zależność identyfikuje z kapitałem intelektualnym, ludzkim oraz społecznym i relacyjnym. Kapitał intelektualny to zasoby niematerialne organizacji oparte na wiedzy, w tym: prawa własności intelektualnej (tj. patenty, prawa autorskie, oprogramowanie, prawa i licencje); kapitał organizacyjny (tj. wiedza organizacji, systemy, procedury); zasoby niematerialne związane z marką i reputacją organizacji. Kapitał ludzki to kompetencje, doświadczenie i motywacja pracowników do rozwoju i innowacji, w tym: zgodność z zasadami ładu korporacyjnego, podejście do zarządzania ryzykiem, wartości etyczne; zdolność zrozumienia, opracowania i implementacji strategii organizacji; lojalność, motywacja do poprawy i rozwoju procesów, produktów i usług, w tym umiejętności pracowników w zakresie zarządzania, przywództwa i współpracy. Z kolei kapitał społeczny i relacyjny określa wspólne normy, wartości i zachowania; relacje w ramach i pomiędzy grupami interesariuszy; zaufanie oraz gotowość angażowania organizacji, prowadzące do budowania i ochrony relacji z interesariuszami zewnętrznymi, którymi są: klienci, dostawcy, partnerzy biznesowi, lokalne społeczności, ustawodawcy. Pierwszym etapem do realizacji tego celu jest diagnoza obecnego stanu i rekomendacje na przyszłość.

4. Raportowanie zintegrowane z perspektywy nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia z przedmiotów związanych z rachunkowością – wyniki badań ankietowych

W celu poznania opinii nauczycieli akademickich na temat treści oraz metod nauczania zagadnień z zakresu raportowania zintegrowanego przeprowadzono badania z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Ankieta została skierowana do nauczycieli akademickich dwóch katedr na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie (UEK): Katedry Rachunkowości na Wydziale Zarządzania oraz Katedry Rachunkowości Finansowej na Wydziale Finansów i Prawa, prowadzących wykłady i ćwiczenia z przedmiotów związanych z rachunkowością na wszystkich kierunkach UEK. Uzyskano odpowiedzi z 27 ankiet, co stanowi ponad 56% wszystkich respondentów.

Wszyscy prowadzący zajęcia zgodnie uznają raportowanie zintegrowane za ważne lub bardzo ważne. Jedna trzecia respondentów uznała temat za bardzo ważny (dziewięć wskazań), a prawie 52% za ważny (14 wskazań), tylko cztery za średnio ważny. Nikt nie uznał raportowania zintegrowanego za nieważne. Wyniki ankiety świadczą o tym, że wykładowcy doceniają wagę tego zagadnienia w procesie kształcenia studentów w dziedzinie rachunkowości.

Zdaniem prawie połowy ankietowanych (ponad 48%) elementy raportowania zintegrowanego powinny być włączone w nauczanie już istniejących przedmiotów. Przy czym najczęściej wskazywanym przedmiotem była sprawozdawczość finansowa (11 na 13 wskazań). Wśród respondentów dwie osoby stwierdziły, iż ta tematyka powinna być włączona do innych przedmiotów spoza obszaru rachunkowości, nie wskazały jednak, o jakie przedmioty chodzi. Dla 37% ankietowanych najwłaściwszym sposobem nauczania tych zagadnień powinno być stworzenie nowego przedmiotu, poświęconego w całości tym zagadnieniom.

Analizując odpowiedzi dotyczące obecności treści zawartej w elementach raportowania zintegrowanego w nauczaniu, można zauważyć, iż w przeważającej części ankietowani uznali, że jest ona prawie nieobecna w sylabusach nauczanych przez nich przedmiotów (por. tab. 3). Część respondentów potrafiła jednak wskazać obszary odpowiadające elementom raportu zintegrowanego ujęte w sylabusach istniejących przedmiotów oraz te, które, pomimo iż nie są zawarte w sylabusach to jednak są poruszane w trakcie zajęć ze studentami.

Tabela 3. Obecność elementów raportowania zintegrowanego w sylabusach istniejących przedmiotów

Elementy raportu zintegrowanego	Zawarte w sylabusach przedmiotów	Niezawarte w sylabusach przedmiotów, jednak przekazywane studentom	Razem
Profil organizacji i środowiska zewnętrznego	0	8	8
Zarządzanie i ład korporacyjny	3	3	6
Model biznesowy	1	7	8
Szanse i ryzyka	5	7	12
Strategia i alokacja zasobów	2	3	5
Dokonania	5	9	14
Perspektywy na przyszłość	1	9	10
Podstawy prezentacji	7	8	15

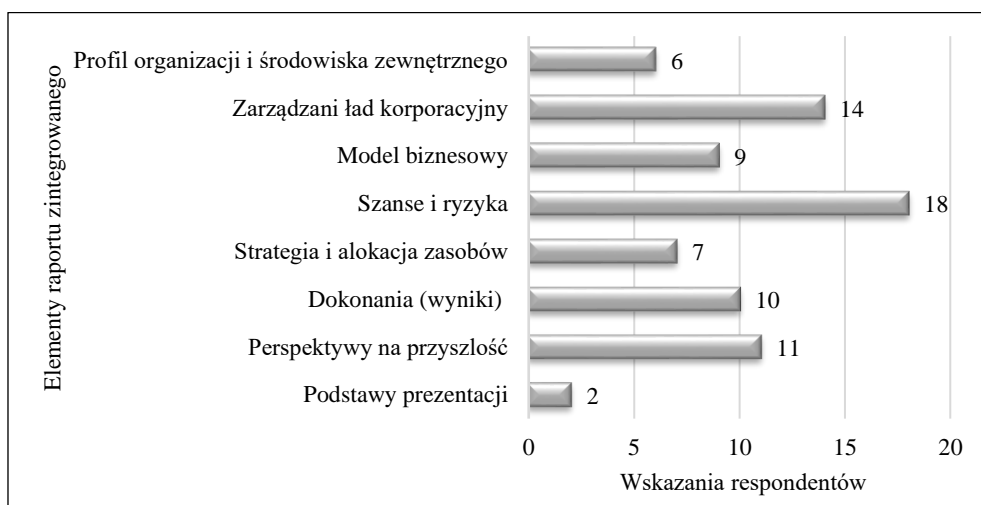
Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie przeprowadzonej analizy można zauważyć, iż brak jest jednolitości co do nauczanych zagadnień ujętych w sylabusach istniejących przedmiotów. Najczęściej pojawiającym się elementem są podstawy prezentacji, najrzadziej profil organizacji i środowiska zewnętrznego. Za bardziej zadawalające można uznać odpowiedzi na pytanie, w którym ankietowani wskazali te elementy raportu zintegrowanego, które, pomimo iż nie są zawarte w sylabusach, to jednak są poruszane w trakcie zajęć ze studentami. Najczęstszymi wskazaniami w tej grupie są dokonania oraz perspektywy na przyszłość i w nieco w mniejszym stopniu profil organizacji i środowiska zewnętrznego oraz podstawy prezentacji. Zestawiając wyniki badania razem, można zauważyć, iż najistotniejsze elementy dla prowadzących zajęcia stanowią:

- podstawy prezentacji (łącznie 15 wskazań, siedem z pierwszej grupy i osiem z drugiej);
- dokonania (łącznie 14 wskazań, pięć z pierwszej grupy i dziewięć z drugiej);
- szanse i ryzyka (łącznie 12 wskazań, pięć z pierwszej grupy i siedem z drugiej).

Respondentom zadano również pytanie, które elementy raportu zintegrowanego ich zdaniem są najważniejsze (por. rys. 1). Zdaniem ankietowanych najważniejszymi elementami są: szanse i ryzyka (18 wskazań), zarządzanie i ład korporacyjny (14 wskazań) oraz perspektywy na przyszłość (11 wskazań). Porównując udzielone odpowiedzi z wynikami zawartymi w tabeli 3 interesujący wydaje się fakt, iż ankietowani uważają podstawy prezentacji za najmniej ważny element raportowania zintegrowanego, podczas gdy był to najczęściej wskazywany element jako ten, który jest zawarty w sylabusach bądź omawiany na prowadzonych zajęciach. Natomiast element szanse i ryzyka był uznany zdaniem respondentów za najważniejszy, co znajduje również odzwierciedlenie w stosunkowo wysokich wskazaniach w tabeli 3.

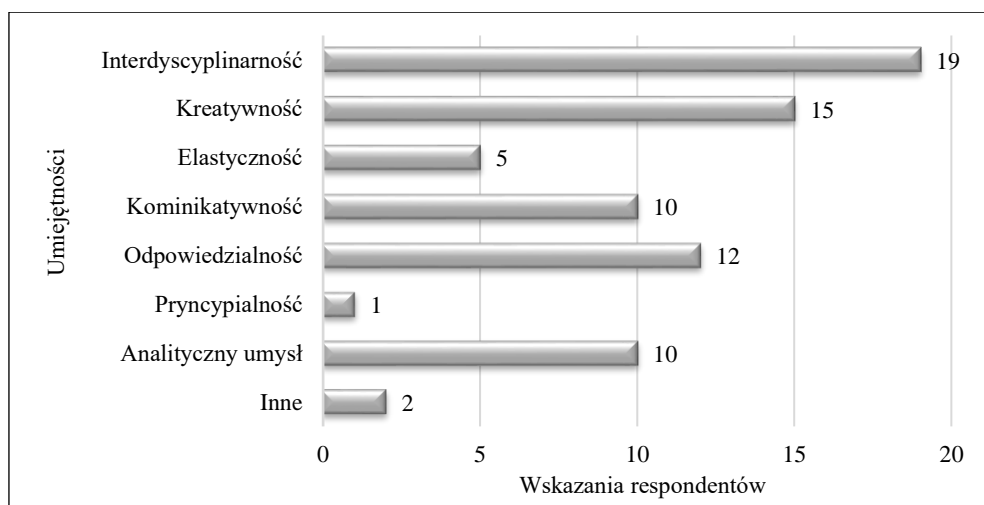
Rysunek 1. Znaczenie elementów raportu zintegrowanego z perspektywy prowadzących zajęcia

Źródło: opracowanie własne.

Jeśli chodzi o umiejętności, jakie prowadzący zajęcia uznają za istotne w przygotowywaniu raportu zintegrowanego, ankietowani uznali, iż najważniejsza jest interdyscyplinarność, co jest zgodne z samą koncepcją tej problematyki, wychodzącą poza ramy jednego przedmiotu czy jednej dyscypliny (por. rys. 2). Na drugim miejscu ankietowani uznali kreatywność, a na trzecim odpowiedzialność. Wskazane cechy stawiają wysokie wymagania osobom przygotowującym raporty zintegrowane, łącząc wiedzę z twórczym podejściem do informacji, ale również z odpowiedzialnością (immanentną cechą osób przygotowujących raporty).

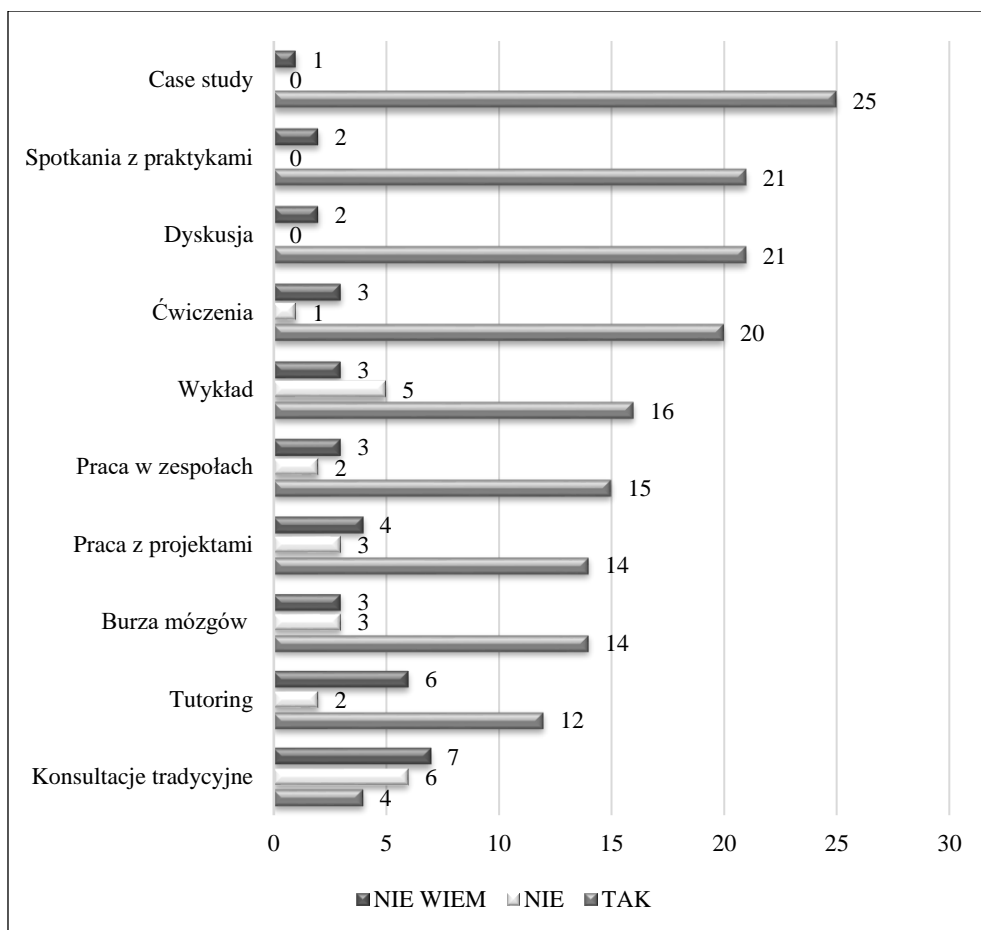
Rysunek 2. Umiejętności istotne w przygotowywaniu raportu zintegrowanego z perspektywy prowadzących zajęcia z zakresu rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Ankieta zawierała również odpowiedzi na niezmiernie ważne pytanie, jakie zdaniem respondentów metody nauczania uznają za istotne w kształtowaniu umiejętności wykorzystywanych w przygotowywaniu raportu zintegrowanego. Najczęściej wskazywanymi metodami były *case study*, a także dyskusja oraz spotkania z praktykami (por. rys. 3). Kolejne miejsca we wskazaniach badanych nauczycieli akademickich zajęły ćwiczenia i wykład. Taki układ odpowiedzi respondentów umożliwia wieloaspektową interpretację otrzymanych wyników. Najmniej istotną metodą nauczania w kształtowaniu umiejętności niezbędnych w raportowaniu zintegrowanym są tradycyjne konsultacje, w stosunku do tej metody zanotowano największą rozbieżność w odpowiedziach respondentów.

Rysunek 3. Metody istotne w kształtowaniu umiejętności niezbędnych przy przygotowywaniu raportu zintegrowanego z perspektywy prowadzących zajęcia

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie analizy wyników przeprowadzonego badania można sformułować następujące wnioski:

- prowadzący zajęcia doceniają stopień ważności problematyki raportowania zintegrowanego i pomimo tego, że tematyka ta generalnie nie jest zawarta w programie nauczania, jej elementy są omawiane są w ramach wykładanych przedmiotów;
- ankietowani uważają, że problematyka raportowania zintegrowanego powinna być realizowana w ramach przedmiotów z dziedziny rachunkowości;
- najistotniejsze umiejętności niezbędne studentom w raportowaniu niefinansowym są zdaniem ankietowanych: interdyscyplinarność, kreatywność i odpowiedzialność;
- najważniejszymi metodami nauczania w kształceniu studentów w szkole wyższej uznano *case study*, dyskusję, spotkania z praktykami, ćwiczenia oraz wykład.

Reasumując, przeprowadzone badania ankietowe wśród nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia z przedmiotów związanych z rachunkowością dotyczące problematyki raportowania zintegrowanego potwierdziły hipotezę o konieczności zrównoważenia paradygmatu nauczania i uczenia się w aspekcie dalszego rozwoju koncepcji sprawozdawczości zintegrowanej, a nie dokonywanie radykalnego wyboru pomiędzy tradycyjnym a nowoczesnym modelem nauczania. Wzbogacenie tradycyjnych wykładów i ćwiczeń o *case study*, dyskusję akademicką oraz spotkania z autorytetami i przedstawicielami świata praktyki pozwoli uczelniom dobrze przygotowywać studentów do wymagającego i zmiennego rynku pracy. Jednocześnie wyniki badań potwierdziły, iż nauczanie sprawozdawczości zintegrowanej na uczelni wyższej znajduje się nadal na etapie wstępnym. Pocięszający jest jednak fakt, iż nauczyciele akademicy są świadomi istotności tego zagadnienia.

Podsumowanie

Na podstawie analizy literatury przedmiotu i przeprowadzonych badań można stwierdzić, że dotychczasowy paradygmat nauczania kierowanego oparty na transferze wiedzy od nauczyciela do studenta powinien być stopniowo zastępowany przez paradygmat uczenia się kładącego nacisk na stymulację odkrywania i konstruowania wiedzy przez samego studenta. Przeprowadzone badania potwierdziły hipotezę o zrównoważonym paradygmacie nauczania i uczenia się. Jednocześnie badania pozwalają na konstatację, iż pomimo istotności problemu kształtowanie kompetencji miękkich u studentów pozostawia jeszcze wiele do życzenia. Jak zaprezentowano, zintegrowane raportowanie wymaga zmiany podejścia w zakresie postrzegania sylwetki absolwenta uczelni wyższej, stosowanych modeli i metod nauczania oraz podniesienia rangi kompetencji miękkich. Oznacza to długookresowy i złożony proces zmian formalnych i merytorycznych oraz mentalnościowych. Wymaga to wdrażania zintegrowanych rozwiązań, które nie są proste, jednak dają możliwość autentycznego spotkania i dialogu między nauczycielem i studentem. Uczestniczenie w tym dialogu wydaje się być istotą współczesnego uniwersytetu. I niezależnie od tego, jaka teoria i idea nauczania stanie się wiodącą w edukacji akademickiej, istotne jest, aby absolwent kończący studia był zdolny do samodzielnego działania, samokształcenia oraz kierowania własną przyszłością (Drumlak, 2011). Daje to pewność właściwego kierunku w procesie budowania społeczeństwa uczącego się przez całe życie, postulowanego w wizji Europy wiedzy (Zalecenie Parlamentu..., 2006).

Literatura

- Bek-Gaik B. (2015), *Sprawozdawczość zintegrowana – wybrane problemy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 873, *Finanse. Rynki Finansowe. Ubezpieczenia*, 77, s. 471–479.
- Bereźnicki F. (1998), *Przygotowanie pedagogiczne nauczycieli akademickich a samodzielne studiowanie*, [w:] *Student – nauczyciel akademicki. Relacje interpersonalne*, Monografie Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Szkoły Wyższej; t. 1, red. E. Radecki, „PoNaD”, Szczecin, s. 92–97.
- Dobosz A. (2015) *Zmiana paradygmatu. Kompetencje miękkie w zarządzaniu projektami*, „Strefa PMI”, Project Management Institute, 9, s. 10–12.
- Drumlak U. (2011), *Propozycja zastosowania niekonwencjonalnych metod nauczania rachunkowości w szkołach wyższych*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica”, 287 (63), s. 31–44.
- Eljasiak E. (2011) *W kierunku zintegrowanej sprawozdawczości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 62 (118), s. 99–100.
- Fastnacht D. (2006), *Miękkie kompetencje w zarządzaniu*, „ZN Wyższej Szkoły Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach”, 1 (2), s. 109–114.
- Furman A. (2009) Encyklopedia „Epistema”, „Wiedza i Edukacja”, wiedzaiedukacja.eu/archives/20497, (dostęp 13.05.2019).
- Kabalski P. (2017), *Jaka osobowość zawodowa jest potrzebna współczesnemu księgowemu*, „Rachunkowość”, s. 32–39.
- Krajewska S. (2018), *Tutoring jako niekonwencjonalna metoda nauczania przedmiotów z zakresu rachunkowości w szkole wyższej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 503, s. 259–271.
- Krajewska S., Chłapek K. (2018), *Wpływ raportowania zintegrowanego na kształtowanie wyników i wizerunku jednostki gospodarczej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 522, s. 345–356.
- Krasodomska J. (2015), *Sprawozdawczość zintegrowana, jako nowy obszar badań naukowych w rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 82 (138), <https://www.icgn.org> (dostęp 19.08.2017).
- Kraten M. (2017), *Transforming Integrated Reporting into Integrated Information Management: A Proposal For Management Accountants*, „The CPA Journal”, July, s. 6-9 <http://web.b.ebscohost.com.eb-sco.han.uek.krakow.pl/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=f380f516-05b1-458e-969f-276e2d7ab303%40sessionmgr101> (dostęp 20.08.2017).
- Kumor I. (2016), *Paradygmaty rachunkowości – rachunkowość w przyszłości*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 298, s.
- Maciejowska I., Sajdak-Burska A. (red.) (2018), *Rozwijanie kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich. Wybrane praktyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Niemiec A. (2017), *Zintegrowane raportowanie*, „Rachunkowość”, 9, s. 3–14.
- Schulz, B. (2008), *The Importance of soft skills: education beyond academic knowledge*, „Journal of Language and Communication”, (June), s. 146–154.
- Śnieżek E, Krasodomska J., Szadziwska A. (2018) *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości biznesowej przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Nieoczywiste, Łódź.
- Tang Keow Ngang, Tan Chan Chan, Uma Devi (2015), *Critical Issues of Soft Skills Development in Teaching Professional Training: Educators’ Perspectives*, „Procedia – Social and Behavioral Sciences”, 205, s. 128–133.
- Walińska E., Bek-Gaik B., Gad J. (2016), *Sprawozdawczość finansowa i niefinansowa przedsiębiorstwa – w kierunku integracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady (2006), Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences in the lifelong learning process, (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, L 394/10.

Źródła internetowe

<http://www.psychologia.biz.pl/kompetencje-a-umiejetnosci/> (dostęp 20.10.2018).

www.sjp.pwn.pl/szukaj/paradygmat (dostęp 13.05.2019).

[www.skwp.pl/Miedzynarodowe,Standardy,Edukacyjne,1-8,\(zaktualizowane\),13827.html](http://www.skwp.pl/Miedzynarodowe,Standardy,Edukacyjne,1-8,(zaktualizowane),13827.html) (dostęp 19.10.2018).